

usw. Er schrieb 7 Bücher, 10 Broschüren, eine Übersetzung und mehr als 100 Fach- und Erziehungsbeiträge.

Einen besonderen Stellenwert hat das wieder aufgegriffene erweiterte und korrigierte medizinische Wörterbuch nach Černič.

Pertl beteiligte sich meist aktiv auf unzähligen heimischen und ausländischen Kongressen und Fachbegegnungen. Er ist Inhaber mehrerer Orden und Anerkennungsdiplomen aber auch jener von Gerbec und Poirč.

Pertl reorganisierte seine Abteilung und trug bei zur Aufdeckung, Epidemiologie und Heilung von Syphilis, beschrieb als erster in Slowenien die Porfirinopathie und führte für die Psoriasis vulgaris die Dispanzersbehandlung ein.

Seine Arbeiten erschienen in vielen Publikationen, Fachschriften, Sammelbänden, Monatszeitschriften, Jahreskalendern usw. Eine grosse Arbeit leistete er auch als Hauptredakteur des Sammelbandes des Allgemeinen Krankenhauses in Maribor 1959 zur 100 Jahrfeier.

Er war eine nie versickende Quelle der medizinischen Geschichtsschreibung, des historischen Wissens der Ereignisse in Maribor und Slowenien.

Volle 23 Jahre leitete Pertl das ärzte Orchester in Maribor. Er war auch jener, der sich vieler freudiger, aber auch trauriger Jubilare erinnerte und aufzeichnete.

Er war ein grosser Humanist mit exzellenten Kenntnissen einiger, auch klassischer Sprachen.

Als Prim. Dr. Eman Pertl uns am 7. IX. 1987 für immer verliess, verloren wir nicht nur den Präsidenten der Medikohistorischen Sektion des Slowenischen Ärztevereines und den Vizepräsidenten der Wissenschaftlichen Gesellschaft für die Geschichte der Gesundheitskulture Sloveniens — Sektion Maribor, sondern auch einen lieben, aufrichtigen, geschätzten und ehrenwerten Kollegen.

(Rad je primljen u Uredništvu 31. XII 1988. god.)

In memory
UDC 92/34/93

U SPOMEN

PROF. DR PRAVA BRANISLAV-BRANA NEDELJKOVIĆ

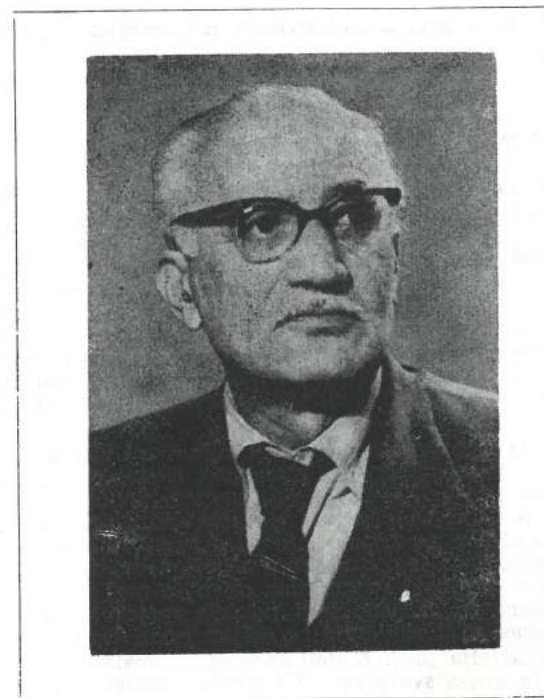
(31. X 1907 — 15. V 1989)

BIOGRAFIJA

Branislav Nedeljković se rodio 31. X 1907. god. u Zaječaru.

Otac Milan je bio profesor gimnazije i predavao matematiku, a majka Vida je bila domaćica, kao mnoge naše majke.

Osnovnu školu je završio u Zaječaru.

Prof. dr prava Branislav Nedeljković

Učenje gimnazije je započeo u Zaječaru, mestu gde se rodio i gde mu je otac bio nastavnik, nastavio u Vranju, pa u Beogradu, gde je i maturirao 1925. god.

Upisao se zatim na Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, na kome je diplomirao juna 1929. god.

Zeleo je po savetu i predlogu svojih nastavnika da se posveti akademskoj karijeri, pa je 1931. položio usmeni ispit, tezu predao 1933, a odbranio je 1934. god. na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, stekavši titulu doktora pravnih nauka.

God. 1932/33 usavršavao se na Sorboni u Parizu.

God. 1935. bio je izabran za asistenta Pravnog fakulteta u Beogradu, gde je potom bio izabran za docenta.

Od januara 1947. god. je jedan od osnivača i profesor Pravnog fakulteta u Sarajevu.

Od 1951. do 1972. je naučni saradnik Istorijškog instituta Srpske akademije nauka u Beogradu.

God. 1972. izabran je za profesora Pravnog fakulteta u Titogradu, kao jedan od osnivača. Na toj je dužnosti penzionisan januara 1976. god.

Kao naučni saradnik Istorijškog instituta u Beogradu, radio je aktivno sve do svoje smrti, posebno proučavajući pravna dokumenta Dubrovačke Republike u Historijskom arhivu u Dubrovniku, gde je i živio.

Umro je 15. V 1989. god. u Dubrovniku, a sahranjen 18. V 1989. na Novom groblju u Beogradu.

Prof. dr Slobodan ĐORĐEVIĆ

OSVRT NA NAUČNI RAD

Branislav Nedeljković je bio, za nas, pre svega veliki učitelj, koji je za katedrom i još više van nje, u ličnim kontaktima, nesebično i stalno predavao drugima svoje ogromno znanje i podsticao interesovanja mladih ljudi za naučne oblasti kojima se bavio. Za nekoliko predratnih generacija studenata Pravnog fakulteta u Beogradu Nedeljković je bio naočiglad mlad nastavnik Građanskog prava, progresivnih shvatanja i pun novih ideja, koga je vredelo slušati. Posle oslobođenja otišao je u Sarajevo i 4 godine predavao na novoosnovanom Pravnom fakultetu, da bi u već zrelijim godinama, kao profesor Rimskog prava, oduševljavao studente i na Pravnom fakultetu u Titogradu, koji danas već nastavnici, spominju njegova predavanja i govore o njemu kao izuzetnom nastavniku široke kulture i prijatelju omladine.

U godinama kada nije radio u nastavi, u toku dve i više decenije istraživačkog rada u Dubrovniku u svojstvu naučnog saradnika Istorijškog instituta u Beogradu (1951—1972), Nedeljković je i dalje bio učitelj, prenoseći sada svoje znanje na mlade ljude koji su se opredelili za istoriju i istraživački rad. Časovi su sada održavani u predahu od čitanja arhivske građe, uz kafu ili u šetnji, u formi razgovora sa jednim ili nekoliko učenika. Tada je postao i moj učitelj, docnije mentor, odn. član komisije za odbranu teze, i do kraja svog života ostao je moj učitelj i veliki prijatelj, stalni izvor novih saznanja, oslonac koji pomaže razjašnjenju nedoumica, pribegite koje pruža sigurnost i stvara želju za daljim istraživanjima.

Velicina našeg učitelja prof. Nedeljkovića proisticala je ne samo iz njegovih ličnih kvaliteta, već je imala svoju čvrstu i široku podlogu u njegovoj velikoj erudiciji i u stalnom i uspešnom naučnom radu. I ako su sa njime otišla i njegova usmena kazivanja, ostalo je ono što je napisao, a to je zaista bogata zaostavština. Naučni opus Nedeljkovića impresionira pre svega svojim kvalitetom. Svaki objavljeni rad, od najkraćih prikaza i novinskih eseja do ozbiljnih studija, odlikuje se pouzdanošću izloženih podataka, koji su po pravilu novi, brojni i značajni, originalnošću metoda kojim su ti podaci obrađeni i svežinom ideja koje se iz toga rađaju, tako da je i novinski prigodni članak, na primer onaj o ranoj istoriji Trebinja, pisan tako da može poslužiti ne samo kao obaveštenje širem krugu čitalaca, već i stručnjaka kao polazna tačka za dalje istraživanje. Pokušaćemo da sažeto prikažemo sadržinu i istaknemo neke od karakteristika njegovog naučnog rada.

Pravnik po struci i univerzitetskom obrazovanju, B. Nedeljković se na početku svoje karijere bavio izučavanjem srpskog i jugoslovenskog pozitivnog prava. Objavljeni radovi su ili iz njegove uže struke, Građanskog prava, ili sa nešto šireg područja, iz domena porodičnih i naslednopravnih odnosa.

Njegov prvi rad je iz oblasti obligacionog prava (prodajni malog), koje ga, izgleda nije naročito privlačilo, jer je obradio samo još dva pitanja iz te oblasti: „Ugovor u korist trećeg” i „Opšta činjenična stanja pobijanja u stečaju”. Izvesno vreme bavio se i građanskim postupkom, proučavajući primenu u praksi tada novog Parničnog postupka, o čemu je objavio dva rada. Mnogo više privlačilo ga je stvarno pravo, posebno svojinski odnosi na nepokretnostima, pa je iz te oblasti odabrao i temu za svoj doktorski rad.

Klasičnu vrednost imaju tri njegova rada o načelu publiciteta i zemljišnim knjigama, koje su u pojedinim svezovima u Srbiji uvedene tek tridesetih godina ovoga veka, pa su problemi, praktični i teorijski, koji iz ove ustanove potiču, bili u to vreme veoma aktualni. Nedeljković im prilazi koristeći uporedno pravni metod, uz svestranu analizu i kritiku vladajućih teorija u našoj i stranoj pravnoj literaturi, ali i vodeći računa o životnoj stvarnosti i o odnosima kod kojih treba da se primenjuje i načelo pravičnosti. Naročito u poslednjem od ova tri rada, objavljenom 1941. god. pod naslovom „Načelo publiciteta, materijalno baštinsko pravo”, raspravljajući o sukobu načela pravne sigurnosti i načela sigurnosti pravnog saobraćaja, na nizu primera iz prakse i na osnovu ubedljivih argumenata došao je do u nauči novih zaključaka, ponudivši veoma prihvatljiva rešenja za probleme koji nastaju primenom načela publiciteta.

Iako vrstan pravnik, Nedeljković se nikada nije zadovoljio samo pravom, još manje pravnom dogmatikom. On se vrlo rano okrenuo sociologiji i istoriji, koje ne samo da koristi za izgradnju svog naučnog metoda, već ga one odvlače sa užeg područja Građanskog prava na nove teme, koje zahtevaju širi istorijski i sociološki pristup. To se ogleda i u izboru teme za doktorsku disertaciju, koja je trebalo da bude iz pozitivnog građanskog prava. Predmet disertacije je centralna ustanova građanskog prava, zemljišna svojina u evoluciji od turskog doba kroz noviju srpsku pravnu istoriju sve do Zakona o agrarnim odnosima iz 1931. god. Time je pružio celovitu sliku agrarnih odnosa pod Turcima i razrešenje tih odnosa u oslobođenoj Srbiji i zatim u Jugoslaviji. Disertacija, ocenjena najvišom ocenom (jednoglasno s odlikom), objavljena je kao monografija „Istorija baštinske svojine u novoj Srbiji od kraja 18. veka do 1931. god.” Prof. Živojin Perić, njegov učitelj, u predgovoru kaže da je to jedna od retkih disertacija koja predstavlja pravo naučno delo, s obzirom na predmet, originalnost shvatanja, produbljenost izrade i široku erudiciju autora. On posebno ističe Nedeljkovićevo materijalističko shvatanje društvene evolucije, sa kojima se Perić, kako sam piše, uopšte ne slaže, ali smatra da je Nedeljković svoju koncepciju tako odvažno i dosledno sproveo, da se ona mora poštovati i uzeti u obzir. Perić ističe da je Nedeljković „bezobziran kada je reč o idejnom uverenju”, bez čega „nema društvenog progressa”. Da je Nedeljković zaista bio hrabar i bez kompromisa kada su u pitanju njegova ubeđenja, znaju svi poznavaoци i poštovaoci njegovog dela i života.

Kao sociolog i istoričar Nedeljković se okreće našem običajnom pravu, te proučava još žive institucije porodičnog i naslednog prava koje proističu iz zadrugne i inokosne seoske porodice. Tada postaje poštovaoc delat Valtazara Bogišića i jedan od njegovih najboljih poznavaoца. Rad o porodičnoj zadrugi nastao je, izgleda, prigodno, u ljutnji na objavljenju tezu o pgreklju naših zadruga (Preisker), koju je Nedeljković odmah ocenio kao neprihvatljivu. I tada, i kasnije, mnogi radovi Nedeljkovića nastali su u povodu neslaganja sa nečijim mišljenjem, pa čak i u formi prikaza (na pr. studija o prezimenu Kobilić, kao reakcija na „književnu arheologiju” Miodraga Popovića u knjizi „Vidovdan i časnii krst”, gde su osporene mnoge neosporne stvari naše srednjevekovne prošlosti). U radu „Postanak zadruge”, Nedeljković oštro pobija Prajskerovu tezu, dokazujući da je u suprotnosti sa istorijskim podacima, pa i sa logikom. Istovremeno on polemizuje i sa svim zastarelim shvatanjima o evoluciji porodice u ljudskom društvu uopšte, pa i sa gledišta Fister de Kulanža.

Oslanjajući se na Emila Dirkema i na tada najsavremenija učenja u sociologiji, i polazeći od našeg običajnog prava, strukture i pravne prirode porodične zadruge, Nedeljković u nekoliko radova objašnjava sporna pitanja iz domena srpskog intestatskog naslednog prava, pre svega vezana za tumačenja srpskog Građanskog

zakona. Naročito, je lepo, u članku 1940. god., objasnio pitanje prvenstva muških srodnika nad ženskim srodnici, koje je čitav vek pre toga bilo sporno i u teoriji i u praksi.

U svom daljem radu Nedeljković se kretao skoro isključivo na terenu istorije, pre svega pravne, ali i kulturne, ekonomske i političke istorije. Od radova iz naše novije istorije spominjemo raspravu o nacrtu ustava Stojana Protića, objavljenu 1945. god. pod naslovom „Decentralizacija u nacrtu ustava Stojana Protića”. Članak je značajan po sažeto iznetoj modernoj koncepciji nacije, koju on suprotstavlja tezi o „troimenom narodu” koju su zastupali vladar i neke od političkih stranaka dvadesetih godina. On oštro kritikuje centralističko državno uređenje, uvedeno Vidovdanskim ustavom, ali stavlja zamerke i Protićevom nacrtu. Ukazujući na štetnost neusvajanja federativnog uređenja zemlje i na sve dočnije posledice toga, on pokušava da pruži odgovor i na pitanje zašto je prihvaćeno centralističko uređenje.

Nakon toga Nedeljković se uglavnom koncentriše na našu srednjevekovnu istoriju, izrastajući ubrzo u našeg najvećeg pravnog istoričara, bar za taj period naše pravne istorije. Objavio je veći broj rasprava, studija, kraćih i prigodnih radova i prikaza o crnogorskoj, srpskoj, bosanskoj i dubrovačkoj istoriji, pri čemu treba imati u vidu da je ta podela prema geografskim područjima, vidljiva iz naslova njegovih radova, samo uslovna, jer je u žiži njegovih interesovanja bila uvek srpska pravna (srednjevekovna) istorija. Ograničen prostor za ovaj prilog omogućava nam da ukazemo samo na nekoliko od tih kapitalnih dela.

Za poznavanje ustavnog uređenja srednjevekovne Srbije u doba Nemanjića nezaobilazna je njegova studija „O saborima i zakonodavnoj delatnosti u Srbiji u vreme vladavine cara Stefana Dušana, sa posebnim osvrtom na donošenje Zakonika cara Stefana”. Pisana uz iscrpno korišćenje relevantne literature i izvora, ova studija reljefno prikazuje ustanovu sabora — poreklo, sastav i nadležnosti — i razjašnjava niz drugih pitanja. Posebno su značajna objašnjenja pojma zakona, značaja običajnog prava koje prožima strukturu države i društva, ukazivanje na granice vlasti vladara i na osnovna ustavna načela stalne vlasti u doba Nemanjića.

Dve ustanove starog srpskog procesnog prava objašnjene su, posle mnogih nedoumica u ranijoj historiografiji o njihovoj pravnoj prirodi, na osnovu dubrovačkih izvora. U studiji „Sok i sočbina u starom srpskom pravu” osvetljena je uloga i pravna priroda tzv. soka, lica koje pruža podatke i upućuje na dokazna sredstva u konkretnom krivičnom sporu. To je ustanova koja vodi poreklo iz slovenske pravadnine i sačuvala se u našem običajnom pravu sve do skora, kao što pokazuje Bogišićeva anketa u Crnoj Gori. Druga, još značajnija ustanova procesnog prava koju je B. Nedeljković proučavao je porota. Ona je imala višestruku ulogu u srednjevekovnom sudenju, a posebno kao mešovita porota, koja presuđuje sporove sa inostranim elementom. Na osnovu sačuvanih podataka o sporovima između Dubrovčana i njihovih suseda iz Trebinja i Huma napisana je studija „Pogranična porota” u kojoj je dokazano da je to pravi međunarodni sud, čije presude priznaju i izvršavaju dubrovački redovni sudovi. B. Nedeljković je potom sva dokumenta o mešovitoj poroti, 64 ukupno, objavio u izdanju Istorijskog instituta u Beogradu, opremivši knjigu svojim komentarima, registrima i veoma sadržajnim predgovorom.

Bogatstvo Istorijskog arhiva u Dubrovniku, u koji je došao 1951. god., nesumnjivo je bilo od presudnog značaja za dalja naučna opredeljenja B. Nedeljkovića. Od kako se upoznao sa obiljem podataka koji oživljavaju dubrovačku i našu srednjevekovnu, pa i dočniju istoriju, on je sav svoj rad usmerio na proučavanje te građe, do kraja života. Dolaskom u Dubrovnik Nedeljković je postao skoro isključivo pravni istoričar, specijalista za srednji vek, i ostao je bez premca u toj svojoj, na neki način suženoj, struci. On je skoro četiri decenije proveo u čitanju, prepisivanju, objavljivanju i komentarisanoj dubrovačke građe.

S pravom je smatrao da je objavljivanje građe važan i za nauku koristan posao kao i obrada odn. korišćenje te građe, pa je izdavanje izvora za njega bio zadatak prvorazrednog značaja. Nedeljković je završio posao na izdavanju izvora dubrovačkog prava, koji su započeli Bogišić i Jireček izdavanjem Dubrovačkog Statuta. Pre nekoliko godina izašlo je njegovo izvrsno izdanje Zelene knjige, zbirke zakona iz perioda 1358—1460. god., opremljene Gundulićevim aparatom, registrima i sadržajnim predgovorom. U štampi je izdanje Žute knjige, zbirke zakona od 1460. god. do propasti Dubrovačke Republike, takođe sa njegovom bogatom opremom. U Arhivu Srpske akademije nauka i umetnosti u Beogradu nalaze se sanduci sa nje-

govim ispisima iz dubrovačkog arhiva: on je prepisao čitave serije, kao što je Libro rosso seu Matica, akta iz srpske kancelarije, tzv. Negrinijeva zbirka i dr.

Prirodno je da je proučavanje, prepisivanje i priprema za objavljivanje dubrovačkih pravnih izvora inspirisala Nedeljkovića da se neposredno bavi i istorijom dubrovačkog prava, pa i Dubrovniku uopšte. Sa nekoliko svojih studija o dubrovačkom javnom pravu uspeo je da osvetli mnoga pitanja državnog uređenja i autonomije, dočnije nezavisnosti Dubrovnik. On je nesumnjivo bio najbolji poznavalac pravne istorije Dubrovnik i njegov najveći pravni historiograf.

Izvanredan prilog poznavanju unutrašnjeg uređenja je Nedeljkovićev rad o Veću umoljenih. On je pokazao da je to ustanova starog običajnog prava, koja je postojala i pre donošenja Statuta, da je to bio prvo savetodavni, a potom i zakonodavni organ. Veće umoljenih sastajalo se po potrebi, sazivaju ga knez i Malo veće, a u nadležnosti su obično pitanja u vezi sa odnosima sa dubrovačkim zaleđem i susednim zemljama. Ponekad se ono saziva da bi se izvršio određen uticaj na Veliko veće, drugi put da bi se dalo više autoriteta odlukama Malog veća.

Od osobitog značaja su Nedeljkovićeve radovi o statusu Dubrovnik kao autonomne komune i dočnije grada državnice. Naročito je važno to što je on na osnovu analiza ugovora Dubrovnik sa Ugri 1358. (povelja kralja Lajoša), i sa Turcima 1458, dokazao da je Dubrovnik od 1358. god. samostalan grad državnice i da je vazalno podvrgavanje Ugri i Turcima bilo više formalno, sa političkog gledišta po Dubrovnik korisno vezivanje za dve svetske sile, ali da ono nije uticalo na dubrovačku liberas i samostalnost. Obe studije („Položaj Dubrovnik prema Ugarskoj 1358—1460” i „Dubrovačko-turski ugovor od 23. oktobra 1458 godine”) kreću su podacima i detaljima kako o unutrašnjem uređenju Dubrovnik, tako i o njegovoj politici, čiji je cilj bio očuvanje nezavisnosti grada.

Rezultati proučavanja dubrovačkog prava rezimirani su u članku „Nekolike karakteristike i opaske o dubrovačkom pravu i državi XIV i XV stoleća (1358—1946)”. Iako su u naslovu date vremenske granice, koje se podudaraju sa periodom koji je Nedeljkoviću kao istraživaču bio najbliži, članak je mnogo širi i počinje sa položajem Dubrovnik u okviru Vizantije (o čemu je pisano i u jednom drugom, kraćem radu), a u njemu je reč ne samo o javnom i privatnom pravu, već i o društvenim odnosima i klasnim sukobima u XV veku. Posebno je vredna analiza o primeni dubrovačkog prava na građane i ostale stanovnike Republike, ali i van njenih granica.

U nekoliko radova prikazano je funkcionisanje dubrovačkih organa u praksi, i to su ili posebne studije, ili kraći radovi. Posebnu studiju predstavlja rad „Dubrovnik u svatovima kneza Lazara Đurđevića”, u kojoj je detaljno opisano kako se Dubrovnik pripremao i kako je izvršio misiju poverenu od strane njegovog velikog prijatelja despota Đurđa Brankovića, koji im je tražio da brodom dovedu grčku nevestu njegovog sina. Pored toga što je živo odslikana delatnost dubrovačkih izvršnih organa, rad pruža niz zanimljivih podataka o svakodnevnom životu u Dubrovniku (izgled ulica, čistoća, sanitarne mere), o njegovoj spoljnoj politici, pa i o tributima koje je plaćao. Od kraćih radova u kojima se prikazuje rad dubrovačkih organa vlasti i ujedno pruža slika svakodnevnog života treba spomenuti dva: „Pravna organizacija Dubrovačke Republike za vreme morije 1437. godine”, koji je objavljen u ovom istom našem časopisu pre dvadeset godina, i „Putne isprave dubrovačkih Jevreja”. Prostor nam, nažalost, ne dozvoljava da se zadržimo na tim lepim radovima, niti da ukazujemo na mnoge druge koji su ostali po strani.

Ako bismo na kraju hteli da istaknemo karakteristike Nedeljkovićevog naučnog rada, onda treba ukazati na nekoliko njegovih osobnosti. To je, prvo, velika erudicija, ogromno opšte znanje, izvanredno poznavanje pravne teorije i prava uopšte, i izvanredno poznavanje istorije. Koliko je B. Nedeljković čitao i prevodio, poznato je — samo njegov prevodilački opus dela iz pravne istorije je već sam po sebi impozantan. Drugo, to je vladanje istorijskom građom, koja mu služi kao osnov i polazna tačka svake njegove tvrdnje i svakog zaključka. Treće, to je njegov osobeni socijalističko-materijalistički metod, kojim osvetljava istorijske podatke i rekonstruiše istorijsku stvarnost. I četvrto, način pisanja i izlaganja njegovog, plene čitaoca i ne dozvoljavaju mu da ostavi rad pre nego što ga prouči do kraja.

Na kraju treba istaći i njegov patriotizam, ođanost narodu iz koga je potekao: ona se manifestovala u nastojanjima da kao istoričar ispravi neke nepravde, i da ukaže na ono što je, namerno ili slučajno, zaboravljeno. Primera radi, rasvetlio je pitanje granica nekadašnje srpske države, teritorije koje je ona poklonila Dubrovniku i objasnio značaj tih proširenja za Dubrovnik. Ukazao je na činjeni-

cu da je srpski jezik upotrebljavan u Carigradu na turskom dvoru, ali i u Dubrovniku. Studirajući jezik i dokumente dubrovačke kancelarije i na osnovu drugih dokumenata, utvrdio je da je govorni jezik u Dubrovniku bio i srpski i objavio u radu „Nekoliko podataka o našem jeziku iz arhiva Dubrovačke Republike“.

Ostajemo da žalimo što je plodan naučni rad prof. dr. Brane Nedeljkovića privremeno prekinut njegovom smrću.

Prof. dr. Jelena DANILOVIĆ

BRANISLAVU NEDELJKOVIĆU U SPOMEN

Vest koja je ovoga leta neočekivano stigla iz Dubrovnika da je tamo preminuo prof. dr. Branislav Nedeljković, dugogodišnji profesor univerziteta u Beogradu, Sarajevu i Titogradu, i naučni savetnik Istorijskog instituta u Beogradu, nemilo je pogodila i rastužila mnoge. Branislav Nedeljković je velikom broju ljudi bio prijatelj, drag, prislan i neophodan, i to je svakako osnovni i najveći razlog njihove žalosti. Ali Nedeljković je bio i istinski naučnik svestranih i dubokih znanja, istoričar srpskoga prava, sigurno od najznatnijih što smo ih dosada imali, i strasni istraživač, pa se s razlogom očekivalo da ishode svojih dugih i najšire zasnovanih traganja iznese u novim knjigama i naučnim studijama, za koje se zna da ih je pripremao, i to je, nesumnjivo, drugi razlog žalosti koja je njegove prijatelje i brojne poštovaoce obuzela na glas o njegovoj smrti.

Svi koji u Dubrovnik dolaze da rade u Arhivu i u tamošnjim prebogatim bibliotekama, ili da se na bilo koji drugi način bave tim čudesnim gradom slavne istorije i dugoga pamćenja više neće imati u njemu dragocenog sagovornika, koji ih je otvorena srca i raširenih ruku primao u svom gostoljubivom domu, ali ih je i sam, i naročito, tražio i nalazio, i koji je za njih, za radosti njihove, ali i za njihove teškoće i brige, naučne, društvene i ljudske, vazda imao ne samo punoga razumevanja, već ih je, u pravom smislu reči, sa njima i delio. Dok žive, oni će čuvati, odsada na žalost samo u uspomena, radosti iz tih susreta i sećanja na nezaboravne razgovore, malo ne o svemu: o prošlosti našoj i o našoj sadašnjici, o svetu i toku svetskih stvari, o ljudima našim iz istorije, davnašnjim i onima od juče, ili o našim savremenici, o kojima je B. Nedeljković imao neizmernih i retkih znanja, i o kojima je govorio kao da su mu svi najbliži i da ih je koliko juče sreo, o zbivanjima dalekim i onima koja čine, ili određuju našu svakodnevnicu.

Pamtite oni iz tih susreta naročito reč svoga sagovornika i prijatelja, koja je i njegova najveća osobenost, pored silnoga znanja koje iza nje stoji ili u nju ulazi. Reč je to razigrana, slikovita, kazana živopisno, duhovito, na način neobičan, ali svaki put zanimljiv, i koja se razliva u tokovima, gdekad naporednim, a gdekad i u međusobnim preplitanjima, prebogata prisećanja i podrazumevanja, gdekad i sarkastična. Nije se B. Nedeljković nikada sklanjao od polemike i neslaganja; naprotiv, u suprotstavljanjima je uživao, a njegove polemike, kako one usmene, tako i pisane, ostaće upamćene ne samo po načinu kojim su vodene, već i po ishodima koje su imale, i koji je obično bio porazan za protivnika. U razgovorima on je obrazlagao ili iznosio čitave rasprave, naučne studije, pa i knjige; oni koji su imali sreće da u tim razgovorima budu učesnici, čak i obični slušaoci, pamtiće ih za čitav život.

Sudbina je naučnika da on ostaje poznat najviše po delima koja je za života napisao. B. Nedeljković biće upamćen u istoriji naše nauke po svojim knjigama i studijama o pojedinim oblastima i pitanjima naše pravne prošlosti — pre svega po opsežnoj knjizi o baštinskoj svojini i po brojnim drugim raspravama — pisanim s duhom i sa vidicima istinskog naučnika i rađenim rukom majstora; po svojim studijama iz ranije naše istorije (poput one o Dubrovniku u svatovima kneza Lazara Đurđevića, one o dubrovačkom Vijetju umoljenih ili one o položaju Dubrovnika prema Ugarskoj), po radovima iz kulturne istorije (naročito tu valja spomenuti studiju o takozvanoj bosančici ili studiju o našem jeziku i njegovome nazivu u starome Dubrovniku, koja predstavlja tek izvod i krajnje sažimanje pregoleme zbirke dokumenata o tome predmetu koje je Nedeljković decenijama istraživao i pribirao u Dubrovačkom arhivu), po njegovom

magistralnom izdanju osnovnih zakonskih spomenika nekadašnje Dubrovačke Republike, *Zelenoj knjizi (Liber Viridis)* i *Zutoj knjizi (Liber Croceus)* ili izdanju zbirke dokumenata o poroti, kojim izdanjima se on pridružio sjajnom nizu svojih velikih prethodnika u tome poslu, na čelu s Valtazarom Bogišićem i Konstantinom Jirečekom, po svojim nadahnuo pisanim i briljantnim polemikama, u kojima je oštroumno i beskompromisno branio svoje naučne rezultate i uverenja, ali iznosio i originalna i posve nova gledanja na stvari.

Branislav Nedeljković ostaće u nauci i među njenim poslenicima poznat i po svom naučnom arhivu, u kojima su njegovi ispisi i prepisi, rađeni godinama u Istorijskom arhivu u Dubrovniku, o mnogobrojnim pitanjima dubrovačke i, još šire, srednjovekovne srpske istorije, političke, društvene, pravne i kulturne, ili po gradji iz Bogišićevog arhiva i biblioteke iz Cavtata, u kome nisu pribrani samo nezaobilazni dokumentarni tekstovi o Valtazaru Bogišiću (naučniku koga je Nedeljković posebno uvažavao i o kome je tako mnogo znao), već i o mnogim područjima našeg negdašnjeg života, kojima se Bogišić za svoga veća bavio. Taj Nedeljkovićev lični i radni arhiv, koji je bitan deo njegove naučne ostavštine i koji je darovan Arhivu Srpske akademije nauka i umetnosti, biće sasvim izvesno od velike usluge i neocenjive koristi našoj istorijskoj nauci. Biće on i mesto gde će prijatelji i poštovaoci, ali i sledbenici prof. dr. Branislava Nedeljkovića imati ponovne, i sada od sasvim druge vrste, susreta s nezaboravnim naučnikom i prijateljem.

Akademik prof. dr. Miroslav PANTIĆ

RAD NA PRAVNOM FAKULTETU U TITOGRAU

Ovim napisom želim da se oprostim u ime nastavnika i studenata Pravnog fakulteta u Titogradu od prof. dr. Branislava Nedeljkovića, utemeljača našeg Fakulteta, koji je dolazeći u našu sredinu, otvorio vrata nastavi prava preuzimajući predmet Rimsko pravo, koji je predmet po karakteristici materije ulaz mladim pravnicima u pravničko obrazovanje. Nastavnik takve jedne naučno-pedagoške oblasti mogao je biti samo jedan svestrano pravnički obrazovan, didaktički prohodljiv, pedagoški erudita, kakav je bio B. Nedeljković. Sa entuzijazmom je prihvatio ovaj posao na ovoj pravničkoj školi, mnogo doprinevši da Fakultet uspešno otpočne svoj rad.

Nimalo nije slučajno što je prof. Nedeljković došao u našu sredinu. Bezbroj puta je isticao da su crnogorski studenti prava na Beogradskom univerzitetu između dva rata bili njegovi dobri drugovi i ponositi buntovnički element. Ta ljubav i prisnost sa Crnogorcima nije ga nikad napustila. Nije bilo skoro nijednog predratnog studenta prava iz Crne Gore koji ga nije poznavao i obnavljao poznanstvo sa njim. Mnogi su ga rado posjećivali, sa njim vodili diskusije i obnavljali stara prijateljstva i sećanja.

Često smo se iznenađivali i pitali odakle on tako dobro i daleko bolje od nas mnogih poznaje istoriju i običaje Crne Gore u prošlosti i plemenske osobenosti crnogorskog podneblja. On je odlično poznavao narod Crne Gore, ali i narod njega. Mnogi žitelji Titograda, kad je otišao u penziju i vratio se u Dubrovnik, pitali su zašto je onaj stari profesor, kako su oni govorili, „Srbijanac u francuskoj kapi“, otišao iz Crne Gore. „Zašto ga pustiše? Šteta“.

Prof. Nedeljković je pripadao onoj plejadi naših intelektualaca koje je iznjedrilo ova mnogo puta krvlju natopljena zemlja, koji su bili ponos i srpske i jugoslovenske inteligencije. Kao dečak takoreći, doživio je tri krvava rata koje je vodila njegova otadžbina, što je moralo da ostavi traga na njegovu ličnost, vječno borbenu za pravdu i istinu.

Rođen je pri kraju prve decenije ovog vijeka u profesorskoj porodici, u kojoj je kult nauke i prosvete morao uticati da se on još kao mladi gimnazijalac istakne u ljubavi za knjigom. Gimnaziju je učio u Zaječaru i Vranju, a završio je u Beogradu, oslobođen od višeg tečajnog ispita kao odličan maturant. I na usmenom doktorskom ispitu i na odbrani doktorske teze dobio je ocenu „jednoglasno sa odlikom.“

Pokojni prof. Perić u uvodu Nedeljkovićeve disertacije kaže da je u „Tezi G. Branislava Nedeljkovića prisutna originalnost shvatanja, produbljenost izrade i široka erudicija. Takvi univerzitetski doktori opravdavaju najljepše nade svojih profesora... Već sama ocena teze od strane Ispitne komisije „sa odlikom i jedno-

glasno", koja se uostalom i očekivala, posle iste takve ocene uspeha G. Nedeljkovića na usmenom doktorskom ispitu, određivala je njen rang, rang teze prvog reda".

Njegova generacija mladih intelektualaca, shvatajući da će našoj ujedinjenoj državnoj zajednici jugoslovenskih naroda nužno biti potrebni ljudi sa širokim naučnim vidicima, koristi sve civilizacijske pogodnosti da nauči što više i da prikupe i ona znanja koja tada njihova domovina nije bila u stanju da im da. Tako i Nedeljković dobija stipendiju Francuske republike da bi se u Parizu usavršavao 1932/33. i obogatio svoje znanje.

Prof. Nedeljković je bio svjestan da je nauka ona sfera društvene djelatnosti koja pored znanja traži hrabrost, poštenje i nesebičnost. Bio je ubjeden da nauka ne može biti prava ako stoji pod patronažom političkih moćnika, ako slobodni duh ne nadjača unosnu konjukturu. Niti rečju niti perom od tog principa nije nikada odstupio.

Zato s pravom njegov profesor Ž. Perić piše o njemu tada kao mladom naučniku „da je osobina G. Branislava Nedeljkovića njegov kriticizam. Ima hrabrost svojih ideja, i to ne samo hrabrost prema vlasti, nego što je još pohvalnije i prema rasprostranjenim predrasudama ispred kojih se ljudi često uklanjaju. Ni strah, ni želja da se takmiči u rodoljublju ne smeta mu takođe da kaže gde treba i nepopularne istine".

Kao i mnogima iz njegove generacije, realnosti života u novoj državnoj zajednici naših naroda, potisnule su romantizam sa kojim su bili nekad opsjednuti. I tada, kad je doživio i osetio nepravde, bio je ubjedenja, kao i njegovi profesori da država nije apanaža dinastija i plutokratskih krugova, već ustanova naroda i društva. Njegov buntovni duh i jedino je mogao tako da je shvati. Demorodački nivoi u svakom pogledu bili su mu neprikladni, često se o njima sa potsmehom izražavao. Srbin jeste bio, ali podjednako i Sloven i Jugosloven i tako reći građanin celog svijeta. Njegov duh i nazori su bili kosmopolitski.

Prof. Nedeljković se svuda podjednako osećao kao svoj na svome, svoj među svojim, bilo da je radio u Beogradu, Titogradu, Sarajevu, Dubrovniku ili drugde. Njegova dela, reč i pero, jednako je darivao svima. Svuda je ostavljao jasne i čiste tragove svog nesebičnog, humanog i bogatog intelektualnog, opštelijskog rada. On je u pravom smislu bio jugoslovenski naučnik i profesor. Možda smo ga katkad i neštedimice eksploatisali, ali je on uvek sve od sebe davao, i pored podmaklih godina u kojima je bio.

Sećamo se dobro kako su mladi studenti bili željni da se on kao nastavnik pojavi i nije bilo slučajno što je amfiteatar Pravnog fakulteta u Titogradu uvek bio prepun na njegovim predavanjima. Pojavom je plenio, a nada sve rečju, koja je bila puna duha, bogatstva sadržaja, prisnosti prema mladosti, bez konvencionalnosti, koja mu je bila strana. Pa i neke nestašluke svojih studenata duboko je prihvatao i razumevao. Bila mu je uzrečica „Neka ih, to su naša deca". Na prof. Nedeljkovića se u pravom smislu može primeniti misao da on nije bio „profesor samo sa katalogom u ruci".

Njegov život, etičnost koja je iz njega izbijala, kao i kod mnogih iz njegove generacije, zakonito je imala crtu koja je naučnu etiku identifikovala sa opšte ljudskom. Jedna bez druge i ne ide. Jer nauka, istina koja iz nje pleni, a koja može biti i gorka, nije mogla biti žrtvovana za neke trenutne potrebe, pa je otuda često bila opora sudbina naučnika u dosta slučajeva. Oni su nemirni duhovi, koji stalno traže svoj put, a nikad da ga nađu. Ali druga satisfakcija u njihovom radu je značajnija — integritet njihovog etičkog bića ostaje nedirnut. U tome i jeste veličina ovih ličnosti kojima je pripadao i prof. Nedeljković.

Dragi Brano, mnogo smo od Tebe naučili i dobili. Bili smo ponosni što si bio među nama. Tvoji savjeti i lični primjer ostavili su na nas neizbrisiv pečat.

Razbijao si naše naivno shvatanje lokalpatriotizma, i svojom blistavom rečju i delom ukazivao nam na vidike jugoslovenstva.

Mlade generacije su u Tebi mogle videti ličnost koja se raduje dobroti svakog čoveka i svakog našeg naroda podjednako. Ubjedenja koje si poneo još iz mladosti, na nas si prenosio, da bez svih nas zajedno nema opstanka ni jednom našem narodu posebno, i da nam je sudbina zajednička i u dobru i u zlu.

Vaspitačku dužnost prema mladima si shvatio kao svetinju pred kojom si časno ispunio svoju zakletvu.

Mi Tvoji najbliži saradnici i đaci, kad si nas napuštao, nismo Ti se odužili kako je trebalo. Oprosti nam zato, jer nije bila po sredi zla volja.

Ostaješ da počivaš ovdje u Beogradu ali Ti ostaješ naš, sviđu nas, gde god su ostali tragovi tvojih djelovanja.

Tvojoj supruzi Nadi i Tvojoj porodici bio si dična glava, a nama tvojim saradnicima, kolegama i đacima uzor i ponos što si nam bio učitelj, prijatelj i drug.

Zato neka Ti bude laka ova rođena zemlja, a Tvojoj ličnosti neka je neizmjenjena večna hvala i slava.

Puk. prof. dr Gavro PERAZIĆ

REC PRIJATELJA

Bezumno dragi nam Profesore, nema utehe na svetu, jer nas svaki gubitak ostavlja siromašnim i pustim.

Ja sam Vas voleo toliko da uopšte ne smem ni pomisliti kako će izgledati moj sutrašnji dan.

U duši mi je ostala praznina gde se do juče nalazila jedna nemerljiva prijateljska ljubav.

Govorim samo u svoje ime i u ime svojih najbližih.

Vi ste bili i u nama ostajete, jedan veliki Čovek. Prijatelj nenametljivo odan, um slobodan i bezgranično istinoljubiv. Gospodin.

Vaša znanja, koja ste štedro na sve nas rasipali, dopirala su i preko ivica mogućeg.

Nosili ste sobom tragični udes svoga srpskog naroda, i kad su mnogi oko Vas kukavički ćutali i sami sebe zavaravali, proisticalo je iz Vaših reči da znate sve, i ono što se dogodilo, i ono što se trenutno zbiva, i ono što će se dogoditi.

Bili ste slobodan mislilac koji ne priznaje nikakve međe, i u tome ste zadovoljno uživali, ali ste bez sumnje zbog toga i duboko patili.

Ja nikad nisam sumnjao u Vaše reči. Slušao sam ih godinama i decenijama, i pratio sam kako se Vaša istorijska i proročka misao o nama iz dana u dan ostvaruje, sve do današnjeg tragikomičnog rasula.

Dragi Profesore, usudujem se reći da će od Vas u meni na prvom mestu ostati Vaša ljudska lepota. I Vaš nastup i pojava. I Vaše naučno delo. Pogotovu Vaše reči koje su prijatno dolazile iz plemenitih predela Vaše duše. Sve iz Vas i sve oko Vas je zračilo lepotom koja je za mene bila izvor sreće.

Šta nas sada očekuje? Uteha da rastanka nema možda je samo govornička fraza i zavaravanje.

Hvala Vam mnogo na svemu.

Akademik prof. dr Radovan SAMARDŽIĆ

SEĆANJE UCENIKA

Za vreme okupacije, ne sećam se tačno koje godine, poslala me je moja Majka da bacim jedno njeno pismo u poštansko sanduče. Kad sam ubacio pismo, video sam da ispod sandučeta leži jedan koverat, sa označenom adresom primaoca. Sa-gao sam se, uzeo pismo, neznajući šta s njim da radim. Pitao sam se da li je pošiljalac odustao od ekspedicije pisma, pa ga bacio, ili mu je slučajno ispalo pored sandučeta. Na poleđini pisma stajalo je da ga šalje Živojin Perić, Beograd, Kosačićev venac 22. Rešio sam se da odem do Perića na tu adresu, da mu predam pismo, da on odluči šta će s pismom dalje.

Kad sam došao pred kuću i zazvonio, izašla je jedna starija žena i kad sam joj objasnio zašto sam došao, zovnula je nekoga iz stana. Jedan muški glas se odazvao i rekao mi da malo sačekam, dok ne stavi kravatu. Uskoro je izašao jedan omanji star čovek, u kome sam ja prepoznao profesora Pravnog fakulteta Živojina Perića. S obzirom da sam ja u to vreme bio student prava (s prekinutim studijama zbog okupacije), bio sam srećan da sam susreo tog našeg velikog prav-nika, naučnika i nastavnika o kome sam mnogo slušao, i čija sam predavanja povremeno pratio. Kada sam mu objasnio zašto sam došao, pohvalio je moju rev-nost. Rekao mi je da zaista ne zna kako se to desilo da se pismo nađe ispod poštans-

skog sandučeta. Instistirao je da uđem u stan, da mi se zahvali, verovatno smatrajući da zahvaljivanje nije pusta formalnost. Kad sam rekao da sam student prava zamolio me je da malo sačekam, jer treba uskoro da mu dođe u goste dr Branislav Nedeljković, njegov đak i saradnik, podvukavši da će mi svakako biti veliko zadovoljstvo da ga sretnem, jer je reč o retko dobrom pravniku sa enciklopedijskim znanjem. Koliko se sećam, dr Nedeljković je neposredno pred rat bio docent na Pravnom fakultetu.

I danas se sećam susreta i razgovora Ž. Perića i B. Nedeljkovića.

Pošto nas je poslužio našim tradicionalnim ugošćenjem, valjevskom šljivovicom, čega se kao danas dobro sećam, otpočeo je razgovor.

Dva za mene veoma ugledna pravnik razgovarali su o instituciji tumačenja prava i ulozi religije u društvenom životu.

Ja sam se povukao posle sat vremena, živo dotle prateći mišljenja i stavove, koje su naizmenično izlagali. Otišao sam iz pristojnosti, žaleći što nisam slušao dalji tok razgovora ova dva naša velika pravnik, a mojih profesora.

Igram slučaja, prvi ispit koji sam posle oslobođenja polagao na Pravnom fakultetu, bio je Uvod u pravo, kod prof. dr Radomira Lukića i dobio sam kao pitanje: Tumačenje prava. Setio sam se razgovora i stava prof. Perića i prof. Nedeljkovića o toj instituciji, to iskoristio za moj odgovor, i od prof. Lukića dobio — desetku.

God. 1979. setio sam se susreta i razgovora prof. Perića i prof. Nedeljkovića, i mog ispita, i to napisao prof. dr Nedeljkoviću u Dubrovnik, gdje je on tada prebivao, srdačno ga pozdravljajući.

On mi je brzo potom odgovorio, izražavajući iskrenu radost za moje sećanje i pozeleo mi dobro zdravlje i uspeh u radu, s obzirom da sam tada već bio zaposlen kao pravnik. Pozvao me je da ga svakako posetim, ako eventualno budem dolazio u Dubrovnik.

Na moju veliku žalost, do našeg susreta nije došlo za njegovog života. Sreo sam i ispratio njegove zemne ostatke ovde u Beogradu ove godine.

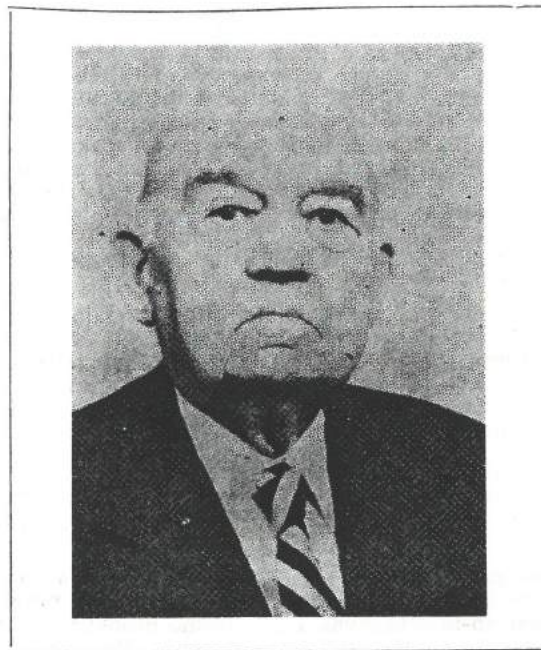
Dipl. pravnik *Ljubiša D. TUCAKOVIĆ*

In memory
UDC 92/619/93

DR VET. MED., MARKO KADIĆ

(23. VII 1900 — 1. IV 1988)

U vinkovačkoj bolnici je 1. IV 1988. god. u 88. godini života umro dugogodišnji direktor Veterinarskog zavoda u Vinkovcima, veterinarski savjetnik dr vet. med. Marko Kadić.

Dr vet. med. Marko Kadić

Marko Kadić je rođen 23. VII 1900. god. u selu Gradište kod Županje u seljačkoj zadružnoj kući. Osnovnu školu pohađao je u Vođincima nedakelo od Vinkovaca, gdje mu je otac Mato bio lugar. U Vinkovcima je završio klasičnu gimnaziju i 1920. god. maturirao.

Pod uticajem Kozarčevih djela, a napose njegovih „Mrtvih kapitala“, želio je studirati agronomiju, no ipak se upisao na Veterinarski fakultet u Zagrebu i 1925. god. diplomirao. Nakon odsluženja vojnog roka, polovinom 1926. god., dobiva mjesto u Veterinarskom odjeljenju Ministarstva poljoprivrede i voda u Beogradu. Istovremeno, radi na doktorskoj disertaciji u Bakteriološkom odjelu Centralnog higijenskog zavoda u Beogradu, koju je 1928. odbranio kod prof. dr Plasaja na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu.